

Andersson Elffers Felix



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Kwalitatief onderzoek naar de
meerwaarde en werkende
mechanismen van de lokale
aanpak eenzaamheid –
Publieksversie

29 september 2026

Wat vind je in dit document?

In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (hierna: VWS) hebben Andersson Elffers Felix (hierna: AEF) en Movisie gezamenlijk een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de ervaren meerwaarde en werkende mechanismen van de lokale aanpak eenzaamheid.

In dit document zijn de omschrijving en uitkomsten van dit onderzoek omschreven. Het document bestaat uit drie onderdelen:

- 1. Inleiding en aanpak**
- 2. Beantwoording onderzoeksvragen**
- 3. Lessen voor gemeenten en organisaties**
- 4. Bijlage**



Doel van dit document

Dit document is in afstemming met VWS opgesteld.

Het doel van dit document is om iedereen die betrokken is bij een lokale aanpak eenzaamheid te informeren en inspireren over de mogelijkheden om de meerwaarde, werkende mechanismen en impact van een lokale aanpak in kaart te brengen.

Voor vragen of opmerkingen kun je contact opnemen met de onderzoekers via eenzaamheid@aef.nl.

1. Inleiding en aanpak

Aanleiding | Lokale aanpakken vormen een belangrijke basis voor de aanpak van eenzaamheid

Gemeenten zetten zich in om eenzaamheid te verminderen en voorkomen

Met de landelijke aanpak Eén tegen eenzaamheid¹ stimuleert het ministerie van VWS gemeenten om samen met maatschappelijke partners te werken aan het voorkomen en verminderen van eenzaamheid. Veel gemeenten hebben hiervoor in de afgelopen jaren een lokale aanpak ontwikkeld. De vijf pijlers Eén tegen eenzaamheid voor de lokale aanpak eenzaamheid (zie kader hieronder) bieden daarbij een gemeenschappelijk kader².

De vijf pijlers Eén tegen eenzaamheid voor de lokale aanpak eenzaamheid

1. **Bestuurlijk commitment.** Zorg voor politiek-bestuurlijk draagvlak en betrokkenheid van het college en beleidsmakers uit verschillende domeinen.
2. **Creëer een sterk netwerk.** Werk samen met bestaande én nieuwe lokale partners en zorg voor een duidelijke kartrekker.
3. **Betrek mensen, eenzamen zelf.** Betrek mensen die eenzaamheid ervaren zodat deze aansluit bij de verschillende behoeften. Zorg dat je mensen bereikt door achter de voordeur te komen.
4. **Werk aan een duurzame aanpak.** Maak onderscheid tussen verschillende soorten eenzaamheid en baseer je aanpak op feiten. Maak afspraken wie waar verantwoordelijk voor is.
5. **Monitoring en evaluatie.** Monitoring en evaluatie dwingen je om samen te blijven leren en de aanpak verder te brengen. Doe dit op een vergelijkbare manier, zodat data gebundeld kunnen worden.

Gemeenten geven op uiteenlopende manieren vorm aan hun lokale aanpak

In de praktijk is de lokale aanpak eenzaamheid divers. Niet alle gemeenten verbinden hun lokale aanpak expliciet aan de vijf pijlers. Daarnaast verbinden gemeenten de lokale aanpak van eenzaamheid steeds vaker aan een bredere aanpak van welzijn, gezondheid, participatie en de sociale basis. Ook verschilt sterk wat gemeenten precies tot hun lokale aanpak verstaan: van afzonderlijke activiteiten en interventies tot een bredere coalitie of infrastructuur waarin meerdere partijen samenwerken. Dat verschil bleek ook gedurende dit onderzoek relevant voor de vraag wat de meerwaarde van een 'lokale aanpak' precies is.

Meer zicht op de opbrengsten helpt lokale aanpakken verder te versterken

Het ministerie van VWS wil beter begrijpen wat de impact is van de aanpak eenzaamheid, waaronder ook de lokale aanpakken eenzaamheid. Daarbij gaat het niet alleen om de vraag of eenzaamheidscijfers dalen. De aanpak eenzaamheid kan ook leiden tot tussenliggende opbrengsten, zoals betere samenwerking tussen organisaties, meer kennis over eenzaamheid bij professionals en inwoners, betere signalering en doorverwijzing door professionals of een steviger lokaal netwerk.

¹ Eén tegen eenzaamheid is een initiatief van het ministerie van VWS gericht het voorkomen en verminderen van eenzaamheid. Voor meer informatie, zie: [Eén tegen eenzaamheid](#) | [Eén tegen eenzaamheid](#)

² Voor meer informatie over de vijf pijlers van de lokale aanpak, zie: [Lokaal beleid maken](#) | [Eén tegen eenzaamheid](#)

Context | Aanpak eenzaamheid in de bredere context van het Gezond en Actief Leven Akkoord en het Aanvullend Zorg en Welzijnsakkoord

Met het GALA kregen gemeenten een impuls om hun lokale aanpak eenzaamheid te versterken

In het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) uit 2023 maakten VWS, gemeenten, GGD'en en zorgverzekeraars afspraken over een gerichte lokale en regionale aanpak op het gebied van preventie, gezondheid en de sociale basis³. Het voorkomen en verminderen van eenzaamheid kreeg hierin een expliciete plek. VWS en gemeenten committeerden zich gezamenlijk aan de vijf pijlers van de lokale aanpak eenzaamheid om te zorgen dat er lokaal een stevige basis van maatschappelijk initiatief ontstaat, waardoor mensen met gevoelens van eenzaamheid in alle gemeenten terecht kunnen. De aanpak eenzaamheid werd nadrukkelijk verbonden aan het versterken van de sociale basis. Via het GALA en de bijbehorende specifieke uitkering kregen gemeenten ondersteuning en middelen om hier lokaal uitvoering aan te geven.

De aanpak eenzaamheid heeft een plek binnen het AZWA

Met het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) wordt de beweging van zorg naar gezondheid en welzijn verder versterkt. Het AZWA bouwt voort op het IZA en GALA en zet onder andere in op structurele samenwerking tussen het zorgdomein en sociaal domein en op het versterken van de sociale basis. De aanpak eenzaamheid is binnen het AZWA opgenomen op ontwikkelagenda 2, binnen het leefgebied mentale gezondheid⁴. Voor onderwerpen op deze ontwikkelagenda moet nog worden uitgewerkt of en hoe zij kunnen doorgroeien tot een

basisfunctionaliteit. Dit maakt het relevant om beter te begrijpen wat lokale aanpakken eenzaamheid opleveren, welke elementen daaraan bijdragen en hoe deze opbrengsten zichtbaar kunnen worden gemaakt. Daarom wil het ministerie van VWS, naast inzicht in de ervaren meerwaarde van lokale aanpakken, weten welke basis er ligt voor toekomstig kwantitatief onderzoek naar de impact ervan.

Ook breder binnen het AZWA zijn er verschillende aanknopingspunten voor de aanpak van eenzaamheid

Binnen het AZWA zijn er verschillende inhoudelijke aanknopingspunten voor de lokale aanpak eenzaamheid. De aanpak van eenzaamheid raakt immers aan bredere doelstellingen rond preventie, zelfredzaamheid, sociale participatie en het versterken van de sociale basis (sociale basisinfrastructuur D6). Een sterke sociale basis draagt eraan bij dat inwoners kunnen terugvallen op sociale netwerken, bewonersinitiatieven en laagdrempelige ondersteuning in de wijk en dat ondersteuningsvragen waar mogelijk in het dagelijks leven worden opgepakt. Daarnaast zet het AZWA in op sterkere samenwerking tussen het zorgdomein, publieke gezondheid en het sociaal domein. Daarmee sluit de lokale aanpak eenzaamheid aan bij een bredere beweging binnen het AZWA om ondersteuning dichtbij inwoners te organiseren en zorg waar mogelijk te voorkomen en hoeft de basisfunctionaliteit aanpak eenzaamheid geen randvoorwaarde te zijn om in te kunnen zetten op eenzaamheid als gemeente.

³ Zie de Gezond en Actief Leven Akkoord (2023) via: [Kamerbrief over Gezond en Actief Leven Akkoord | Rijksoverheid.nl](#)

⁴ De basisfunctionaliteit aanpak eenzaamheid is opgenomen op ontwikkelagenda 2 van het AZWA. Dit betekent dat er meer onderzoek nodig is, voordat de basisfunctionaliteit kan worden ingericht. Voor meer informatie, zie: [Wat is ontwikkelagenda 2 in het AZWA? | VNG](#)



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Doel en onderzoeksvraag | Inzicht in de meerwaarde en werkende mechanismen lokale aanpak eenzaamheid

Het ministerie van VWS vroeg AEF en Movisie om onderzoek uit te voeren

Om meer zicht te krijgen op de impact van lokale aanpakken eenzaamheid en aanknopingspunten voor vervolgonderzoek te destilleren, heeft het ministerie van VWS aan advies- en onderzoeksbureau Andersson Elffers Felix (hierna: AEF) en kennisinstituut voor sociale vraagstukken Movisie gevraagd om in de zomer van 2026 een kwalitatief onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek is uitgezet in het kader van de aanpak Eén tegen eenzaamheid.

Kwalitatief onderzoek geeft inzicht in meerwaarde en werkzame elementen

Met dit kwalitatieve onderzoek geven we inzicht in de ervaren meerwaarde van de lokale aanpak eenzaamheid en de werkende mechanismen volgens betrokken professionals en bestuurders. Het onderzoek is niet opgezet als evaluatie, maar als eerste verkenning van hoe monitoring van de lokale aanpak wordt opgezet door gemeenten en welke inzichten zij hieruit halen. Deze inzichten kunnen gemeenten verder helpen bij het inrichten van hun lokale aanpak. Ook levert het onderzoek inzichten op voor het ministerie van VWS in hoe gemeenten hun voortgang en opbrengsten monitoren en welke aandachtspunten dit oplevert voor toekomstig kwantitatief onderzoek naar de impact van lokale aanpakken.

Vier onderzoeksvragen geven richting aan het onderzoek

Dit onderzoek betrof vier deelvragen. In deze rapportage worden de bevindingen voor de eerste twee deelvragen gerapporteerd. De bevindingen voor deelvraag 3 en 4 worden enkel aan het ministerie van VWS teruggekoppeld i.v.m. vertrouwelijke informatie over de casusgemeenten en vervolgonderzoek.

1. Welke meerwaarde zien gemeenten, professionals en bestuurders van hun lokale aanpak eenzaamheid?
2. Welke elementen van de lokale aanpak dragen volgens betrokkenen bij aan deze meerwaarde?
3. Hoe monitoren gemeenten momenteel de voortgang en opbrengsten van hun lokale aanpak?
4. Welke indicatoren, databronnen en kennis zijn beschikbaar om in de toekomst de effecten van de aanpak te onderzoeken?

AEF en Movisie combineren kennis van eenzaamheid, gemeenten en onderzoek

AEF en Movisie brengen in dit onderzoek complementaire expertise samen. Movisie brengt als landelijk kennisinstituut voor sociale vraagstukken inhoudelijke kennis over de aanpak van eenzaamheid, in beleid en praktijk⁵. Daarnaast begeleidt Movisie regionale lerende netwerken waarin deelnemers onder andere uitwisselen en kennis delen over hun lokale aanpakken⁶.

AEF brengt kennis van de aanpak van eenzaamheid en ervaring met samenwerking tussen overheden en maatschappelijke organisaties in. Sinds de zomer van 2025 coördineert en begeleidt AEF de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid⁷, waarin ruim 150 bedrijven, maatschappelijke organisaties, zorg- en welzijnspartijen en overheden samenwerken om eenzaamheid te voorkomen en verminderen.

⁵ Bijvoorbeeld [Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid](#) en [Aanpak eenzaamheid wat weten we waar staan we](#)

⁶ Voor meer informatie over de regionale leernetwerken, zie: [Lerende netwerken eenzaamheid: leren van en met elkaar](#)

⁷ Voor meer informatie over de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid, zie: [Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid](#)

Onderzoeksaanpak | Kwalitatief onderzoek naar de ervaren meerwaarde en werkende mechanismen van de lokale aanpak eenzaamheid

We combineren onderzoeksmethoden voor een overkoepelend beeld

Om zicht te krijgen op de meerwaarde van lokale aanpakken eenzaamheid, combineerden we bestaande kennis uit de literatuur met praktijkervaringen van gemeenten. De onderzoeksaanpak bestond uit drie onderdelen: een documentstudie, vijf verdiepende casestudies en een overkoepelende analyse. Op deze pagina lichten we deze onderdelen nader toe.

Documentstudie als gezamenlijk vertrekpunt

We bestudeerden relevante beleids- en onderzoeksdocumenten van VWS, Movisie en gemeenten. Daarbij keken we zowel naar kennis over de aanpak eenzaamheid als naar bestaande inzichten over werkzame elementen, monitoring en effectmeting. Daar waar we inzichten uit deze documenten gebruiken, hebben we voetnoten in de tekst geplaatst met verwijzingen naar de betreffende documenten.

De documentstudie diende als inhoudelijke basis voor de casestudies en voor de analyse van mogelijke indicatoren en databronnen voor vervolgonderzoek.

Vijf casestudies laten zien hoe lokale aanpakken in de praktijk werken

We onderzochten vijf gemeenten die verschillen in omvang, context en inrichting van de lokale aanpak: Lelystad, Hilversum, Eemsdelta, Eersel en Enschede.

Bij de selectie van gemeenten is gezocht naar variatie in de wijze waarop gemeenten invulling geven aan de vijf pijlers en diversiteit tussen de gemeenten. Daarmee zijn de casussen niet bedoeld als representatieve afspiegeling van alle Nederlandse

gemeenten, maar als verdieping van verschillende manieren waarop een lokale aanpak vorm kan krijgen.

Per gemeente spraken we waar mogelijk met een wethouder; een beleidsmedewerker en één of meer uitvoerings- of welzijnspartners. De gesprekken gingen over de inrichting van de lokale aanpak, de ervaren meerwaarde, de elementen die volgens betrokkenen bijdragen aan die meerwaarde en de wijze waarop voortgang en opbrengsten worden gevolgd. Dit onderzoek geeft geen inzicht in de meerwaarde die wordt ervaren door inwoners.

De vergelijking tussen gemeenten vormt de basis voor de overkoepelende analyse

We brachten de uitkomsten van de gesprekken eerst per gemeente samen. Vervolgens vergeleken we de gemeenten op dezelfde onderwerpen. Daarmee konden we terugkerende mechanismen, verschillen tussen gemeenten en gezamenlijke ontwikkelpunten identificeren.

De casestudies zijn nadrukkelijk *geen beoordeling* van gemeenten hoe zij inzetten op eenzaamheid. Ze geven inzicht in hoe betrokkenen hun eigen aanpak ervaren en welke mechanismen zij daarin herkennen. Het onderzoek stelt geen causaal effect van een lokale aanpak op eenzaamheid vast. Juist deze afbakening is van belang, omdat gemeenten op dit moment vooral activiteiten en bereik monitoren en nog beperkt zicht hebben op de tussenliggende veranderingen die een lokale aanpak teweegbrengt.



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

2. Beantwoording onderzoeksvragen

1. Welke meerwaarde zien gemeenten, professionals en bestuurders van hun lokale aanpak eenzaamheid?
2. Welke elementen van de lokale aanpak dragen volgens betrokkenen bij aan deze meerwaarde?

Bestaande kennis | Over de werking van afzonderlijke interventies is meer bekend dan over de lokale aanpak als geheel [1/2]

Aan de start van het onderzoek hebben we een documentstudie uitgevoerd. We brachten bestaande kennis over monitoring van eenzaamheid in kaart aan de hand van wetenschappelijke inzichten en beleidsdocumenten. De inzichten uit de documentstudie dragen bij aan de beantwoording van alle vier de onderzoeksvragen. Op deze en de volgende pagina rapporteren we de resultaten. De bronnen zijn opgenomen in de voetnoten.

Er is steeds meer bekend over het verminderen van eenzaamheid

Concluderend wijzen wetenschappelijke inzichten onder meer op het belang van betekenisvol contact, herhaalde ontmoeting, gemeenschapszin, praktische ondersteuning, het versterken van beschermende factoren en het tijdig signaleren en opvolgen van eenzaamheid. Tegelijkertijd verschilt wat werkt naar doelgroep, vorm en ernst van eenzaamheid en lokale context.

In dit hoofdstuk gaan we in op de verschillende werkzame elementen en niveaus van een effectieve aanpak eenzaamheid, een overzicht van bekende uitkomstmaten uit wetenschappelijk onderzoek en een omschrijving van wat deze bestaande kennis ons leert over de mogelijke impact van een lokale aanpak eenzaamheid.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van eenzaamheid

Eenzaamheid is het subjectief ervaren van een tekort aan betekenisvolle sociale relaties. Eenzaamheid kan kortdurend zijn na een levensgebeurtenis, of langdurig. Met name deze laatste vorm herstelt veelal niet vanzelf. In de wetenschappelijke literatuur wordt onderscheid gemaakt tussen drie vormen van eenzaamheid⁸.

Sociale eenzaamheid betreft het ontbreken van een breder netwerk van contacten en sociale relaties. *Emotionele eenzaamheid* verwijst naar het ontbreken van een hechte, intieme band met bijvoorbeeld een partner of vriend(in). *Existentiële eenzaamheid* heet betrekking tot een gevoel van gebrek aan verbondenheid met de wereld of het ervaren van zingeving. In veel wetenschappelijk onderzoek wordt eenzaamheid gemeten aan de hand van de Eenzaamheidsschaal van Van Tilburg en De Jong-Gierveld, die inzicht geeft in emotionele en sociale eenzaamheid⁹.

Een effectieve aanpak tegen eenzaamheid bestaat uit verschillende niveaus

Steeds meer kennis laat zien dat preventie effectiever werkt dan alleen het verminderen van bestaande eenzaamheid. Movisie beschrijft in *Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid*¹⁰ een preventieve aanpak op drie niveaus:

- het versterken van beschermende factoren, zoals sociale verbinding en veerkracht, bij alle inwoners;
- gerichte ondersteuning van mensen met een verhoogd risico op vereenzaming;
- Vroegtijdig signaleren van eenzaamheid en het bespreekbaar maken met professionals en vrijwilligers.

Ook de Wetenschappelijke Adviescommissie (2025)¹¹ adviseert een domeinoverstijgende aanpak op verschillende niveaus om eenzaamheid terug te dringen. Op basis van wetenschappelijk onderzoek identificeren zij elf werkzame elementen voor eenzaamheidsbeleid, waaronder het stimuleren van betekenisvol contact, herhaalde ontmoeting, gemeenschapszin en praktische ondersteuning.



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

/Andersson Elffers Felix

⁸ Weiss (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. MIT Press.

⁹ van Tilburg, T., de Jong-Gierveld, J.J., *Uitwerking en definitie van het begrip eenzaamheid*, Assen (2007)

¹⁰ *Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid* | Movisie

¹¹ *Advies Wetenschappelijke adviescommissie Eenzaamheidsbeleid*

Bestaande kennis | Over de werking van afzonderlijke interventies is meer bekend dan over de lokale aanpak als geheel [2/2]

Opbrengsten kunnen breder zijn dan een meetbare afname van eenzaamheid

Over de effectiviteit van individuele interventies is steeds meer bekend. Zo illustreert onderzoek van Honigh-de Vlaming en collega's (2013)¹² naar een tweejarige integrale aanpak in een Nederlandse gemeente dat de impact van de aanpak eenzaamheid breed kan zijn. Zij maken onderscheid tussen initiële effecten en langetermijn effecten. De initiële effecten hebben betrekking op *loneliness literacy*: factoren die invloed hebben op sociaal actief worden of blijven en het zoeken van ondersteuning. De langetermijn effecten gaan over de ervaren eenzaamheid.

Na twee jaar vonden zij gunstige effecten op drie van de initiële effecten. Ten eerste nam motivatie toe, waaronder bewustzijn van en verwachte opbrengsten van hulp en de intentie om daarvan gebruik te maken. Ten tweede steeg de ervaren sociale steun die zij eerder hebben ontvangen en de bereidheid om rekening te houden met de opvattingen van belangrijke anderen. Tot slot waren effecten zichtbaar op de subjectieve norm, oftewel de eigen opvatting en de ervaren opvattingen van anderen over deelname aan sociale activiteiten. Deze initiële effecten vertaalden zich echter niet in effecten verderop in de beoogde causale keten: er werd geen effect gevonden op de hoeveelheid sociale steun als langetermijneffect, noch op het uiteindelijke doel, het verminderen van eenzaamheid.

Er is geen aanpak die aantoonbaar in alle situaties het beste werkt

Concluderend geeft bestaand onderzoek nog onvoldoende inzicht in welke aanpak

voor wie en in welke situatie effectief zijn. Overzichtsstudies (o.a. Victor en collega's (2018)¹³ en Beckers en collega's (2022)¹⁴) laten zien dat interventies, doelgroepen en onderzoeksopzetten rondom eenzaamheid sterk verschillen. Daardoor is nog beperkt vast te stellen wat werkt, voor wie en onder welke omstandigheden. Wel zijn eerste onderzoeken die aanwijzen dat interventies gericht op sociale cognitie de meeste effecten opleveren en aanbodvergroting het minst¹⁵.

De Wetenschappelijke Adviescommissie (2025)¹¹ constateert bovendien dat voor veel mogelijke beleidsacties de effectiviteit aannemelijk is, maar dat nog onvoldoende bekend is wat werkt, voor wie, in welke situatie en wat het oplevert in termen van vermindering van eenzaamheid.

Over de meerwaarde van een lokale aanpak als geheel is nog weinig bekend

Bestaand onderzoek richt zich vooral op afzonderlijke interventies en werkzame elementen. Veel minder is bekend over de meerwaarde van een aanpak, zoals de lokale aanpakken tegen eenzaamheid, waarin verschillende activiteiten, organisaties en interventies worden gecombineerd.



Met dit kwalitatieve onderzoek maken we daarom een start met het beantwoorden van de vraag wat het organiseren van een samenhangende lokale aanpak eenzaamheid toevoegt, via welke mechanismen deze meerwaarde ontstaat en hoe deze kan worden gevolgd.

¹² [Effect evaluation of a two-year complex intervention to reduce loneliness in non-institutionalised elderly Dutch people](#)

¹³ [An overview of reviews: the effectiveness of interventions to address loneliness at all stages of the life-course](#)

¹⁴ [Effectiveness of interventions tackling loneliness, A Systematic Review of Studies Describing the Effectiveness, Acceptability, and Potential Harms](#)

[of Place-Based Interventions to Address Loneliness and Mental Health Problems](#)

¹⁵ Masi en collega's (2011), via: [A meta-analysis of interventions to reduce loneliness - PubMed](#)



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Overkoepelend beeld | Betrokkenen ervaren vooral meerwaarde van de lokale aanpak in een sterker sociaal netwerk in gemeenten [1/2]

Het tweede deel van het onderzoek bestond uit casestudies. We onderzochten vijf gemeenten die verschillen in omvang, context en inrichting van de lokale aanpak: Lelystad, Hilversum, Eemsdelta, Eersel en Enschede. We gingen in gesprek met wethouders, beleidsmedewerkers en betrokken uitvoeringsorganisaties. We vroegen hen onder andere naar welke meerwaarde zij zien van de lokale aanpak eenzaamheid, oftewel onderzoeksvraag 1. Op deze en de volgende pagina beschrijven we de bevindingen voor deze onderzoeksvraag.

De ervaren meerwaarde van een lokale aanpak is breder dan het uiteindelijke doel om eenzaamheid te voorkomen of verminderen

Betrokkenen zien verschillende opbrengsten van de lokale aanpak die kunnen bijdragen aan het voorkomen of verminderen van eenzaamheid. Zij beschrijven dat de lokale aanpak organisaties bij elkaar brengt, de kennis over eenzaamheid vergroot, professionals helpt om signalen van eenzaamheid eerder te herkennen en dat een lokale aanpak bestaand aanbod gericht op het verminderen en voorkomen van eenzaamheid beter vindbaar maakt. Of deze opbrengsten uiteindelijk leiden tot minder ervaren eenzaamheid, kan op basis van de casestudies niet worden vastgesteld. Gemeenten monitoren de impact van de lokale aanpak, dat wil zeggen de directe gevolgen van de lokale aanpak op de ervaren eenzaamheid in de gemeente, niet op deze manier.

De ervaren meerwaarde komt tot uiting in tussenliggende resultaten

De meerwaarde wordt gezien op verschillende niveaus: bij inwoners, bij

professionals, bij organisaties en bij de gemeente. Wij noemen dit *tussenliggende resultaten*, resultaten die in de causale keten tussen lokale aanpak en het verminderen van eenzaamheid liggen.

Juist die tussenliggende opbrengsten zijn relevant om te begrijpen wat een lokale aanpak toevoegt ten opzichte van afzonderlijke activiteiten of interventies om eenzaamheid te voorkomen en/of verminderen. Daarnaast sluiten deze tussenliggende resultaten aan op de vijf pijlers van de lokale aanpak tegen eenzaamheid¹⁶. Op deze en de volgende pagina gaan we nader in op deze tussenliggende resultaten die betrokken signaleren.

Voor inwoners ontstaat vooral meer toegang tot ontmoeting en ondersteuning

In alle gemeenten uit dit onderzoek bestaat een belangrijk deel van de lokale aanpak uit het toegankelijk maken van mogelijkheden voor ontmoeting en sociale verbinding. Daarnaast zien betrokkenen meerwaarde in het beter verbinden van inwoners aan passend aanbod. Professionals en vrijwilligers hebben door de lokale aanpak meer mogelijkheden om signalen op te vangen en weten beter waar zij inwoners naartoe kunnen verwijzen.

De stap van ontmoeting naar minder eenzaamheid is echter niet vanzelfsprekend. Vooral voor inwoners met ernstige of langdurige eenzaamheid kan gerichtere ondersteuning nodig zijn. Een lokale aanpak heeft daarom niet alleen een functie in het organiseren van ontmoeting, maar ook in het signaleren van verschillende behoeften en het verbinden van inwoners aan passende ondersteuning.

Overkoepelend beeld | De lokale aanpak draagt bij aan een sterker sociaal netwerk in gemeenten [2/2]

Professionals herkennen eenzaamheid beter en weten wat zij kunnen doen

Kennisdeling, training en samenwerking als onderdeel van de lokale aanpak helpen, volgens betrokkenen, professionals en vrijwilligers om eenzaamheid eerder te herkennen, beter te begrijpen en op een goede manier bespreekbaar te maken. Daarnaast leren zij het lokale aanbod en andere organisaties beter kennen. Daardoor ontstaat meer handelingsperspectief: niet alleen herkennen dat iemand mogelijk eenzaamheid ervaart, maar ook weten welke vervolgstap passend kan zijn.

Van losse organisaties naar een netwerk rond eenzaamheid

In vier van de vijf betrokken gemeenten vormt een expliciet netwerk of lokale coalitie, pijler twee van de lokale aanpak, een belangrijk onderdeel van de lokale aanpak eenzaamheid. Organisaties leren elkaar en elkaars aanbod kennen, wisselen kennis uit en kunnen gemakkelijker samenwerken en doorverwijzen. Een netwerk is daarbij geen doel op zichzelf. Alleen partijen bijeenbrengen is onvoldoende. De meerwaarde ontstaat volgens betrokkenen uit de casestudies wanneer vanuit het netwerk ook gezamenlijk wordt gehandeld: rond concrete vraagstukken, doelgroepen, activiteiten of lacunes in het aanbod.

Voor gemeenten biedt de aanpak een infrastructuur om eenzaamheid blijvend te agenderen

Een lokale coalitie biedt volgens betrokkenen een herkenbare structuur waarbinnen eenzaamheid aandacht krijgt en kan worden verbonden aan bredere opgaven rond welzijn, gezondheid, participatie en de sociale basis. De lokale aanpak wordt bijvoorbeeld vastgelegd in een uitvoeringsagenda en/of betrokkenen komen

regelmatig samen in werkgroepen om elkaar te informeren en verbinding te zoeken. Hiermee wordt gewerkt aan de vierde pijler van de lokale aanpak: 'Werk aan een duurzame aanpak'.

Eenzaamheid wordt verschillend gepositioneerd binnen gemeenten

Eenzaamheid raakt sterk aan andere maatschappelijke opgaven en hoeft daarom niet altijd als afzonderlijk beleidsterrein te worden georganiseerd. Tegelijkertijd geven betrokkenen in meerdere gemeenten aan dat expliciete agendering en bestuurlijk commitment (pijler één van de lokale aanpak) helpt voorkomen dat eenzaamheid binnen bredere opgaven uit beeld raakt. Zo wordt het risico omschreven dat aandacht voor eenzaamheid verslapt wanneer eenzaamheid onderdeel wordt van de brede aanpak sociaal domein.

Ook benoemen meerdere betrokkenen dat doordat er financiële middelen beschikbaar waren voor de aanpak eenzaamheid, het ministerie van VWS ook uitdraagt dat eenzaamheid een belangrijk thema is. Nu de GALA-middelen voor eenzaamheid aflopen en er vanuit het AZWA nog geen specifieke middelen beschikbaar zijn voor eenzaamheid, kan aldus betrokkenen de aandacht voor eenzaamheid verdwijnen. Een mogelijk gevolg hiervan is dat verschillen tussen gemeenten in de mate waarin zij investeren in het verminderen van eenzaamheid verder toenemen, aldus onze gesprekspartners. Tegelijkertijd zien wij in het AZWA wel haakjes voor de aanpak eenzaamheid, zie hierover ook de bredere context van dit onderzoek op pagina 5.



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Overkoepelend beeld | De casussen laten 5 terugkerende mechanismen zien waarlangs meerwaarde kan ontstaan [1/4]

De tweede onderzoeksvraag betrof de vraag welke elementen van de lokale aanpak volgens betrokkenen bijdraagt aan de ervaren meerwaarde van de lokale aanpak. Voor het antwoord op deze onderzoeksvraag baseren we ons opnieuw op de casestudies. De betrokken gemeenten geven aan dat zij de meerwaarde van de lokale aanpak niet monitoren. Wel hebben zij een kwalitatief beeld van de werkende mechanismen waarlangs meerwaarde kan ontstaan.

Op deze en de volgende pagina beschrijven we deze mechanismen. Aan de hand van pijlschema's brengen we in beeld hoe verschillende mechanismen samenhangen. Vervolgens beschrijven we dit mechanisme.

1. Partijen bij elkaar brengen maakt samenwerking en doorverwijzing gemakkelijker

Netwerk organiseren → organisaties leren elkaar en elkaars aanbod kennen → professionals weten elkaar gemakkelijker te vinden → inwoners kunnen gerichter worden doorverwezen → inwoners ontvangen de juiste hulp → inwoners ervaren minder eenzaamheid.

In alle vijf de casusgemeenten was netwerk organiseren onderdeel van de lokale aanpak eenzaamheid (pijler 2 van de lokale aanpak: creëer een sterk netwerk). Hiermee bedoelen we het creëren van een netwerk tussen organisaties en de professionals die hierbinnen werken. Een netwerk dat gezamenlijk werkt aan het verminderen en voorkomen van eenzaamheid in de desbetreffende gemeente.

Betrokkenen beschrijven dat met de lokale aanpak eenzaamheid een infrastructuur is gecreëerd waarbinnen organisaties elkaar regelmatig ontmoeten. Door deze ontmoeting ervaren betrokkenen dat zij elkaar én elkaars aanbod beter kennen. Hierdoor weten professionals elkaar gemakkelijker te vinden. Betrokkenen hebben het idee dat inwoners die eenzaamheid ervaren hierdoor ook gerichter kunnen worden doorverwezen, de juiste hulp ontvangen en hierdoor minder eenzaamheid ervaren. Deze aannames zijn niet getoetst in de gemeenten bij inwoners en professionals, maar worden wel door onze gesprekspartners gedragen.

De casusgemeenten laten ook een grens zien: alleen een groot netwerk organiseren is onvoldoende. De ervaring van de casusgemeenten leert ons dat concrete projecten, werkgroepen of gezamenlijke vraagstukken nodig zijn om van kennismaking naar samenwerking te komen. Dit sluit aan bij de vierde pijler van de lokale aanpak tegen eenzaamheid: werk aan een duurzame aanpak.

Overkoepelend beeld | De casussen laten 5 terugkerende mechanismen zien waarlangs meerwaarde kan ontstaan [2/4]

2. Kennis over eenzaamheid vergroot het handelingsvermogen van professionals

Kennis en scholing over risicofactoren, verschijningsvormen en handelingsperspectieven bij eenzaamheid → professionals herkennen eenzaamheid en verschillende vormen daarvan beter (signaleren) → inwoners kunnen gerichter worden geholpen → inwoners ervaren minder eenzaamheid.

De casusgemeenten zetten als onderdeel van de lokale aanpak in op het vergroten van kennis over eenzaamheid onder professionals. Zo worden in gemeente Enschede eenzaamheidsspecialisten, getraind door Faktor5, ingezet om kennis over eenzaamheid binnen betrokken organisaties te verspreiden. Gemeente Hilversum zet, met ondersteuning van de Luisterlijn, juist in op trainingen rond luisteren en signaleren van eenzaamheid.

De gemeenten uit dit onderzoek zetten in op kennisontwikkeling en verspreiding onder professionals vanuit de verwachting dat professionals hierdoor eerder eenzaamheid kunnen herkennen en de verschillende vormen hiervan kunnen signaleren. De aanname hierbij is dat door betere signalering ook betere hulp kan worden geboden aan inwoners en zij uiteindelijk naar verwachting minder eenzaamheid ervaren.

De betrokkenen benadrukken dat kennis alleen bruikbaar is wanneer deze voldoende concreet wordt vertaald naar de dagelijkse praktijk van de professionals: wat zie ik, wat vraag ik en wat kan ik vervolgens doen?

3. De aanpak maakt bestaand aanbod beter zichtbaar

Bestaand aanbod inventariseren en ontsluiten → er is overzicht van het totaalaanbod van initiatieven om eenzaamheid terug te dringen

route 3a: → bestaand aanbod inzichtelijk voor inwoners en professionals → inwoners vinden gemakkelijker passend aanbod → inwoners ervaren minder eenzaamheid.

route 3b: → niet voor iedere behoefte hoeft nieuw aanbod te worden ontwikkeld

Naast het creëren van een lokaal netwerk en inzet op kennisdelen, benoemen betrokkenen dat de lokale aanpak eenzaamheid ook bijdraagt aan het beter inventariseren en ontsluiten van bestaand aanbod in de gemeente gericht op het verminderen en voorkomen van eenzaamheid. We zien bijvoorbeeld dat bestaand aanbod inzichtelijk wordt gemaakt voor professionals én inwoners in de activiteitenkalender van Eersel, de app 'Lelystad met elkaar' en de 'levenslijn' van Enschede.

Doordat bestaand aanbod beter inzichtelijk is voor inwoners en professionals, verwachten betrokkenen dat inwoners ook gemakkelijker passend aanbod vinden en door het vinden van passende hulp uiteindelijk minder eenzaamheid ervaren (route 3a). Deze verwachting zou eventueel getoetst kunnen worden door de deelnemersaantallen van activiteiten te onderzoeken, deze exercitie is echter niet uitgevoerd onder de casusgemeenten.

Overkoepelend beeld | De casussen laten 5 terugkerende mechanismen zien waarlangs meerwaarde kan ontstaan [3/4]

Een verwacht tweede positief gevolg van beter zicht op het bestaande aanbod, is dat er minder dubbel aanbod wordt ontwikkeld maar bestaand aanbod juist effectiever kan worden ingezet (route 3b). Bijvoorbeeld doordat professionals meer doorverwijzen naar bestaand aanbod. Daarnaast maakt het ook zichtbaar waar juist nog geen passend aanbod is. In Enschede leidde de inventarisatie van bestaand aanbod bijvoorbeeld tot meer zicht op lacunes in het aanbod voor jongeren en inwoners met chronische eenzaamheid.

4. Aansluiten bij bestaande structuren brengt de aanpak dichterbij inwoners

Aansluiten bij verenigingen, welzijn, zorg, bedrijven en andere bestaande vindplaatsen → eenzaamheid wordt herkend op plekken waar inwoners al komen → signalen kunnen eerder worden opgepakt → ondersteuning sluit beter aan op het dagelijks leven → inwoners krijgen beter passende ondersteuning → inwoners ervaren minder eenzaamheid.

Een vierde mechanisme dat wordt omschreven door de casusgemeenten, is dat een lokale aanpak eenzaamheid bijdraagt aan het beter inzetten van bestaande structuren. Betrokkenen hebben bijvoorbeeld de indruk dat door met verenigingen, welzijn, zorg, bedrijven en andere vindplaatsen samen te werken in de lokale aanpak, deze vindplaatsen nog dichterbij de burgers komen.

Dit mechanisme is duidelijk zichtbaar in gemeente Eersel, waar de aanpak sterk leunt op dorpsnetwerken en dorpsondersteuners. Ook gemeente Enschede wil

professionals die al achter de voordeur komen beter toerusten om eenzaamheid te herkennen en zo bestaande structuren inzetten binnen de lokale aanpak eenzaamheid.

De lokale aanpak hoeft daarmee niet vooral uit nieuw aanbod te bestaan. Meerwaarde kan juist ontstaan door bestaande organisaties anders te laten kijken en handelen. De verwachting van de betrokkenen is dat ondersteuning hierdoor beter aansluit bij het dagelijkse leven, waardoor uiteindelijk inwoners beter geholpen kunnen worden en minder eenzaamheid ervaren.

Met betrekking tot dit mechanisme is het relevant om te benoemen dat de casusgemeenten verschillend omgaan met de betrokkenheid van private partijen. Sommige gemeenten zoeken binnen de lokale aanpak actief verbinding met lokale ondernemers. Andere gemeenten geven juist aan hier bewust terughoudender in te zijn en eerst het publieke aanbod in kaart willen brengen.

Overkoepelend beeld | De casussen laten 5 terugkerende mechanismen zien waarlangs meerwaarde kan ontstaan [4/4]

5. Een herkenbare structuur houdt partijen betrokken en het onderwerp op de agenda

Route: Aanjager en herkenbare aanpak → eenzaamheid blijft geagendeerd

route 5a → er worden blijvend middelen beschikbaar gesteld voor eenzaamheid

route 5b → partijen worden aangesproken op hun bijdrage → samenwerking krijgt continuïteit.

Tot slot wordt agendering van het thema eenzaamheid als werkend mechanisme omschreven van de lokale aanpak eenzaamheid. Betrokkenen verwachten dat door een herkenbare aanpak eenzaamheid mét een aanjager het thema eenzaamheid geagendeerd blijft binnen de gemeente (route 5a). Betrokkenen geven aan dat dit bijdraagt aan de beschikbaarheid van middelen voor de aanpak eenzaamheid in de gemeente.

Door deze formele samenwerking blijft eenzaamheid niet enkel geagendeerd, maar is het ook legitiem om partijen aan te spreken op hun bijdrage (route 5b). Hierdoor krijgt de lokale samenwerking naar verwachting van de betrokkenen continuïteit, wat de samenwerking uiteindelijk ook inhoudelijk ten goede komt. De onderlinge aanname is dat middelen nodig zijn om passende ondersteuning te kunnen bieden aan inwoners om de ervaren eenzaamheid terug te dringen.

Beide deelroutes sluiten aan bij de pijlers van de lokale aanpak eenzaamheid, in het bijzonder bij pijler één: bestuurlijk commitment en pijler vier: werk aan een duurzame aanpak.

In alle casusgemeenten is iemand nodig die organiseert, verbindt en het onderwerp eenzaamheid onder de aandacht brengt. Wie die rol vervuld verschilt: in Lelystad en Hilversum vervult de gemeente deze rol; in Eemsdelta, Eersel en Enschede wordt deze rol vervuld door de betrokken welzijnsorganisatie. De casussen geven weinig aanleiding voor de gedachte dat zo'n netwerk na verloop van tijd vanzelf blijft functioneren. Ook in volwassen coalities blijft organiseren en aanspreken nodig.

Overkoepelend beeld | De werkzame mechanismen vragen om organisatorische randvoorwaarden

Naast de werkende mechanismen die op de vorige pagina's staan beschreven, noemen de casusgemeenten een aantal randvoorwaarden die bepalen of de meerwaarden van de lokale aanpak eenzaamheid in de praktijk tot stand komen. Op deze pagina beschrijven we deze randvoorwaarden. Deze inzichten maken onderdeel uit van onderzoeksvraag 2: *'Welke elementen van de lokale aanpak dragen volgens betrokkenen bij aan deze meerwaarde?'*

In totaal identificeren wij op basis van de casestudies zes randvoorwaarden voor de lokale aanpak eenzaamheid.

1. Kennis over eenzaamheid. Alle casusgemeenten zetten in op het vergroten van kennis over de vormen en ernst van eenzaamheid binnen de deelnemende organisaties.

2. Een herkenbare aanjager. Alle casussen kennen één partij of persoon die de lokale aanpak organiseert en partijen bij elkaar houdt. Waar de aanjager werkzaam is, bijvoorbeeld vanuit de gemeente of een welzijnspartij, lijkt minder belangrijk dan het feit dat deze functie is belegd.

3. Bestuurlijk commitment (pijler 1). Bestuurlijke aandacht geeft legitimiteit en helpt eenzaamheid op de agenda te houden. Dat hoeft niet te betekenen dat de wethouder zelf de coalitie trekt. Enschede kiest er bijvoorbeeld bewust voor de wethouder niet in de stuurgroep op te nemen en zo het eigenaarschap bij de betrokken organisaties te leggen.

4. Continuïteit in capaciteit en financiering (pijler 4). Een lokale aanpak vraagt capaciteit voor coördinatie, netwerkvorming, communicatie en kennisontwikkeling. Tijdelijke financiering kan helpen om een aanpak op te bouwen, maar maakt borging kwetsbaar wanneer structurele middelen ontbreken.

5. Aansluiting bij de lokale infrastructuur (pijler 2). De vijf pijlers lokale aanpak eenzaamheid bieden een gemeenschappelijk kader, maar bepalen niet hoe een lokale aanpak er in de praktijk uit moet zien. De passende lokale aanpak hangt samen met gemeentelijke schaal, bestaande sociale infrastructuur en lokale verantwoordelijkheden. De casusgemeenten organiseren vergelijkbare functies – verbinden, kennis ontwikkelen, signaleren, doorverwijzen en borgen – in verschillende lokale structuren. Eersel bouwt voort op dorpsnetwerken en verenigingen, terwijl grotere gemeenten als Lelystad en Enschede een explicietere coalitiestructuur organiseren. Er lijkt daarmee geen optimaal organisatiemodel dat overal past.

6. Eigenaarschap bij partners (pijler 2). Een netwerk heeft pas meerwaarde wanneer organisaties niet alleen deelnemen, maar ook verantwoordelijkheid nemen. In verschillende casussen wordt gezocht naar manieren om de aanpak minder afhankelijk te maken van één gemeente, trekker of welzijnsorganisatie. Het eigenaarschap betreft zowel financieel eigenaarschap, door bijvoorbeeld middelen of in-kind inzet beschikbaar te stellen, als inhoudelijk eigenaarschap en een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor dit thema.



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Overkoepelend beeld | Gemeenten monitoren hoe de lokale aanpak is ingericht, niet wat de opbrengsten hiervan zijn

De derde onderzoeksvraag betreft inzicht in hoe gemeenten op dit moment voortgang en opbrengsten van de lokale aanpak eenzaamheid monitoren. Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag, maken we opnieuw gebruik van de casestudies. Het antwoord op deze onderzoeksvraag beschrijven we op deze pagina.

Gemeenten hebben zicht op de activiteiten en het bereik

Monitoring en evaluatie vormen samen de vijfde pijler van de lokale aanpak eenzaamheid. Gemeenten en uitvoeringspartners uit de casusgemeenten hebben relatief goed zicht op de inzet, activiteiten en het bereik van deze activiteiten. Zij monitoren binnen de gemeente welke activiteiten er worden georganiseerd rondom het thema eenzaamheid, of deze activiteiten hebben plaatsgevonden en hoeveel deelnemers aanwezig waren bij deze activiteiten. Deze vorm van monitoring is veelal onderdeel van de verantwoording van subsidiegelden en wordt teruggekoppeld aan de gemeente.

Activiteiten onder de lokale aanpak eenzaamheid worden geëvalueerd

De activiteiten die onder de lokale aanpak eenzaamheid vallen, worden geëvalueerd door de betrokkenen. Veelal kent deze evaluatie de vorm van onderling ervaringen uitwisselen. Een aantal van de casusgemeenten hebben wel de ambitie om de deelnemers ook te betrekken bij de evaluatie, bijvoorbeeld door middel van een enquête, maar dit wordt nu nog niet gedaan.

Gemeenten hebben zicht op de mate van eenzaamheid binnen de gemeente

Naast de aanbodkant, hebben de casusgemeenten goed zicht op de ontwikkeling van eenzaamheid op populatieniveau. Hiervoor gebruiken zij bijvoorbeeld de GGD-monitor of hebben zij een aanvullende monitor uitgezet. Overkoepelend geldt het beeld dat de eenzaamheidscijfers relatief stabiel zijn.

Hoe de lokale aanpak bijdraagt aan het voorkomen en verminderen van eenzaamheid is niet bekend binnen gemeenten

Tussen het niveau van activiteiten en eenzaamheidscijfers zit een gat. Causaal onderzoek of de lokale aanpak eenzaamheid leidt tot verminderde eenzaamheidsgevoelens is lastig op te zetten binnen individuele gemeenten. De ontwikkeling van eenzaamheid op populatieniveau wordt namelijk door veel factoren beïnvloed en kan niet rechtstreeks worden toegeschreven aan een lokale aanpak.

Tegelijkertijd zijn er wel mogelijkheden om de veronderstelde werkende mechanismen te toetsen. Binnen de casusgemeenten wordt beperkt systematisch gevolgd wat de lokale aanpak eenzaamheid verandert bij professionals, organisaties en inwoners. Juist daar liggen veel van de opbrengsten die betrokkenen in dit onderzoek benoemen: meer kennis en handelingsperspectief, betere samenwerking en signalering, gerichtere doorverwijzing en een betere aansluiting tussen inwoners en passend aanbod. Juist het monitoren van deze veronderstelde werkende mechanismen kan bijdragen aan meer inzicht in de meerwaarde en impact van de lokale aanpak eenzaamheid.

3. Lessen voor gemeenten en organisaties

Lessen voor gemeenten en organisaties | Een lokale aanpak voegt vooral samenhang toe aan wat lokaal al gebeurt [1/2]

Concluderend delen we in dit hoofdstuk de lessen voor gemeenten en organisaties op basis van de inzichten uit dit kwalitatieve onderzoek. De informatie uit dit hoofdstuk kan door gemeenten worden gebruikt bij het opzetten, uitbreiden en monitoren van hun lokale aanpak eenzaamheid. Naast dat gemeenten kunnen sturen op het voorkomen en verminderen van eenzaamheid, laten de casussen zien dat zij ook kunnen sturen op concrete tussenliggende opbrengsten, zoals samenwerking, kennis, signalering en doorverwijzing. De lessen bieden daarmee concrete handvatten voor het versterken en borgen van de lokale aanpak, ook in relatie tot de versterking van de sociale basis binnen het AZWA. We beschrijven de concluderende lessen voor gemeenten en organisaties op deze en de volgende pagina.

Een lokale aanpak voegt vooral samenhang toe aan wat lokaal al gebeurt

Veel activiteiten rond ontmoeting, welzijn en ondersteuning bestaan ook zonder een expliciete aanpak eenzaamheid. In de casestudies in dit kwalitatieve onderzoek stellen betrokkenen dat de toegevoegde waarde van de lokale aanpak vooral zit in het verbinden van bestaande activiteiten: organisaties kennen elkaar en het aanbod beter, kennis wordt gedeeld, signalering krijgt aandacht en lacunes worden gezamenlijk zichtbaar gemaakt.

Een actief netwerk draagt bij aan het creëren van meerwaarde

De meerwaarde ontstaat niet vanzelf door een lokaal netwerk te vormen, maar

wanneer organisaties vanuit het netwerk gezamenlijk handelen, kennis delen en naar elkaar verwijzen (pijl 2 en 4 van de lokale aanpak tegen eenzaamheid¹⁷). Een herkenbare lokale aanpak helpt daarbij om eenzaamheid expliciet op de agenda te houden, ook wanneer het thema wordt verbonden aan bredere opgaven rond gezondheid, welzijn, participatie en de sociale basis. Een lokale aanpak biedt gemeenten daarmee een structuur om bestaand aanbod beter te verbinden én eenzaamheid duurzaam te verbinden aan bredere gemeentelijke opgaven. Daarmee kan de lokale aanpak ook bijdragen aan de versterking van de sociale basis, zoals beoogd binnen het AZWA. De casussen laten daarbij zien dat de precieze invulling lokaal kan verschillen.

De ervaren meerwaarde zit daarom voor een belangrijk deel vóór het uiteindelijke effect op eenzaamheid

Betrokkenen zien vooral meerwaarde van de lokale aanpak eenzaamheid in kennis, samenwerking, signalering, doorverwijzing en de toegankelijkheid van ondersteuning. Dit zijn concrete opbrengsten waarop gemeenten binnen hun lokale aanpak kunnen sturen en die zij kunnen monitoren. Deze veranderingen kunnen volgens betrokkenen bijdragen aan het voorkomen of verminderen van eenzaamheid. Daarbij is het belangrijk dat signalering ook leidt tot handelingsperspectief: professionals en vrijwilligers moeten niet alleen eenzaamheid kunnen herkennen, maar ook weten welk lokaal aanbod beschikbaar is en waar zij iemand naartoe kunnen verwijzen.

Lessen voor gemeenten en organisaties | Een lokale aanpak voegt vooral samenhang toe aan wat lokaal al gebeurt [2/2]

Ontmoeting is belangrijk, maar niet voor iedere vorm van eenzaamheid voldoende

Een groot deel van het lokale aanbod binnen de casusgemeenten richt zich op ontmoeting en sociale verbinding. Dat kan bijdragen aan het voorkomen en verminderen van eenzaamheid. Het toegankelijk maken van deze mogelijkheden en het verbinden van inwoners aan passend aanbod zijn daarom belangrijke onderdelen van de lokale aanpak.

Meer ontmoeting betekent echter niet automatisch minder eenzaamheid. Voor inwoners met langdurige of ernstige eenzaamheid kan persoonlijke ondersteuning beter passen. Een samenhangende lokale aanpak vraagt daarom ook om kennis over verschillende vormen van eenzaamheid en passende handelingsperspectieven. Bestaande kennis over wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid kan gemeenten en organisaties hierbij ondersteunen. Bijvoorbeeld het 'wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid' dossier van Movisie¹⁸ en de toolkit Eén tegen eenzaamheid voor gemeenten¹⁹.

Een goede lokale aanpak eenzaamheid vraagt om maatwerk én een aantal herkenbare randvoorwaarden

De passende lokale aanpak hangt samen met gemeentelijke schaal, bestaande sociale infrastructuur en lokale verantwoordelijkheden. Er bestaat daarmee niet één blauwdruk voor een goede lokale aanpak: de precieze inrichting vraagt om

aansluiting bij de lokale context en wat daar al aanwezig is. Wel komen in alle casussen vergelijkbare randvoorwaarden terug, waaronder kennis over eenzaamheid, kennis en kwaliteitsverbetering van het bestaande aanbod, een aanjager, bestuurlijk commitment, capaciteit, continuïteit en eigenaarschap bij lokale partners. Deze randvoorwaarden sluiten aan bij de pijlers van de lokale aanpak tegen eenzaamheid²⁰. Voor gemeenten betekent dit dat een duurzame aanpak vraagt om blijvende bestuurlijke aandacht, voldoende capaciteit en het beleggen van eigenaarschap bij lokale partijen.

Monitoring van tussenliggende opbrengsten biedt kansen om de meerwaarde beter zichtbaar te maken

Gemeenten weten relatief goed welke activiteiten zij uitvoeren en volgen via populatieonderzoek hoe eenzaamheid zich ontwikkelt. De tussenliggende veranderingen – betere signalering, meer kennis, betere samenwerking, gerichtere doorverwijzing en sterkere sociale netwerken – worden veel minder systematisch gevolgd. Door ook deze opbrengsten te volgen, kunnen gemeenten beter zichtbaar maken hoe de verschillende onderdelen van hun lokale aanpak zich ontwikkelen en waar bijsturing nodig is. Juist daar ligt de belangrijkste opgave voor toekomstig effectonderzoek. De monitoring van de lokale aanpak sluit aan bij de vijfde pijler van de lokale aanpak tegen eenzaamheid²⁰.

¹⁸ [Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid | Movisie](#)

¹⁹ Lokale aanpak eenzaamheid, via: [Toolkit voor gemeenten | Eén tegen eenzaamheid](#)

²⁰ Hiermee verwijzen we naar de pijlers 'Bestuurlijk commitment' (1), 'Creëer een sterk netwerk' (2), 'Werk aan een duurzame aanpak' (4) en 'Monitoring en evaluatie' (5). De derde pijler 'Betrek mensen, eenzamen zelf' kwam niet terug in dit onderzoek. Voor meer informatie, zie: [Lokaal beleid maken](#)



4. bijlagen

Bijlage 1 – Bronnenlijst

Bijlage 1 | Bronnenlijst

- Beckers, A., Buecker, S., Casabianca, E. & Nurminen, M. (2022). *Effectiveness of interventions tackling loneliness*. [Effectiveness of interventions tackling loneliness](#)
- de Jong Gierveld, J., & van Tilburg, T. (2007). Uitwerking en definitie van het begrip eenzaamheid. In T. van Tilburg & J. de Jong Gierveld (Red.), *Zicht op eenzaamheid: Achtergronden, oorzaken en aanpak* (pp. 7–14). Van Gorcum.
- Gemeente Hilversum (2024). *Uitvoeringsagenda Eenzaamheid 2024–2030*. [Raadsinformatiebrief 2024-21 inzake Uitvoeringsagenda eenzaamheid 2024-2030 \(1402752\) Hilversum - iBabs Publiekspportaal](#)
- Gezond en Actief Leven Akkoord (2023). Via: [Kamerbrief over Gezond en Actief Leven Akkoord | Rijksoverheid.nl](#)
- Honigh-de Vlaming, R., Haveman-Nies, A., Heinrich, J., Van 't Veer, P. & De Groot, L.C.P.G.M. (2013). *Effect evaluation of a two-year complex intervention to reduce loneliness in non-institutionalised elderly Dutch people*. [Effect evaluation of a two-year complex intervention to reduce loneliness in non-institutionalised elderly Dutch people](#)
- Hsueh, Y.-C., Batchelor, R., Liebmann, M., Dhanani, A., Vaughan, L., Fett, A.-K., Mann, F. & Pitman, A. (2022). *A Systematic Review of Studies Describing the Effectiveness, Acceptability, and Potential Harms of Place-Based Interventions to Address Loneliness and Mental Health Problems*. [A Systematic Review of Studies Describing the Effectiveness, Acceptability, and Potential Harms of Place-Based Interventions to Address Loneliness and Mental Health Problems](#)
- Masi, C.M., Chen, H.Y., Hawkey, L.C., & Cacioppo, J.T. (2011). A meta-analysis of interventions to reduce loneliness. *Personality and Social Psychology Review*. An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc, 15(3), 219-266. doi:10.1177/1088868310377394.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (z.d.). *Eén tegen eenzaamheid*. [Eén tegen eenzaamheid | Eén tegen eenzaamheid](#)
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (z.d.). *Lokaal beleid maken: de vijf pijlers*. [Lokaal beleid maken | Eén tegen eenzaamheid](#)
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (z.d.). *Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid*. [Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid | Eén tegen eenzaamheid](#)
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (z.d.). *Toolkit voor gemeenten: lokale aanpak eenzaamheid*. [Toolkit voor gemeenten | Eén tegen eenzaamheid](#)
- Movisie (2024). *Databank Effectieve sociale interventies*. [Digitale publicaties | Movisie | Databank effectieve sociale interventies](#)
- Movisie (2025). *Lerende netwerken eenzaamheid: leren van en met elkaar*. [Lerende netwerken eenzaamheid: leren van en met elkaar | Movisie](#)
- Smid, H., Van Campen, C., Fokkema, T., Kwekkeboom, R., Machielse, J.E.M., Schoenmakers, E., Van Tilburg, T.G., Verhagen, M., De Neeling, N., Mateman, H. & Van Ark, M. (2025). *Eenzaamheidsbeleid: Advies Wetenschappelijke adviescommissie aan de staatssecretaris Langdurige en Maatschappelijke Zorg*. [Advies Wetenschappelijke adviescommissie Eenzaamheidsbeleid](#)
- Van de Maat, J.W., Talma, M., Van der Zwet, R. & Doornink, N. (2026). *Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid*. [Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid | Movisie](#)
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (z.d.). *Wat is ontwikkelagenda 2 in het AZWA?* [Wat is ontwikkelagenda 2 in het AZWA? | VNG](#)
- Victor, C., Mansfield, L., Kay, T., Daykin, N., Lane, J., Grigsby Duffy, L., Tomlinson, A. & Meads, C. (2018). *An overview of reviews: the effectiveness of interventions to address loneliness at all stages of the life-course*. [An overview of reviews: the effectiveness of interventions to address loneliness at all stages of the life-course - Tampere University Research Portal](#)
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. MIT Press



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Andersson Elffers Felix



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Meer weten?

Wilt u meer weten over het onderzoek? Neem contact op met de onderzoekers via eenzaamheid@aef.nl